



Йордан Йовков

Асие

Когато Лютфи вадеше вода от кладенеца си, често му минаваше едно нещо през ума: че неговият кладенец, каквато хубава вода има, на каквото място е направен, пък, най-после, какъвто си е, тъй само като го погледнеш, е кладенец, с който човек може да се хвали и да се гордее. Другите селски кладенци не са такива. Ето, от софрата на своя кладенец Лютфи ги вижда: разкривени, полунапуснати, като че не са в село, а в някоя пустиня. Около тях няма стрък зелена трева, земята е прашна, утъпкана като харман от добитъка. Всички тия кладенци са горчиви, от тях поят само добитъка, хора рядко се мяркат, цял ден там прехвърчат врабци, косове и диви гълъби. Те си правят гнездата между камъните вътре в кладенците – врабците най-горе, по-долу косовете, а най-надълбоко – гълъбите, във из локвите се къпят гъски. Някой изжаднял кон се е довялял из полето и ето го че дреме с часове над празните олуци.

Кладенецът на Лютфи е сладък. По един обичай, завещан от баща му, а на баща му от неговия баща, от кладенеца се даваше вода на всеки, който поиска. Това беше семейна добродетел, правеше се за себап. А тъй като кладенецът беше край самия път – големия път, който минаваше през Чифуткуюсу и отиваше за Кюстенджа, на кладенеца можеше да се отбие да пие вода всеки пътник и всеки каруцар можеше да напои конете си. Водата се вадеше с кон от стотина метра дълбоко, но пак се лееше щедро като от чешма. И затуй наоколо винаги се зеленееше чиста мека трева, а току до самия кладенец една млада върба спущаше надолу тънките си вейки, като косите на момиче.

Ето какво си мислеше Лютфи, когато стоеше на каменната софра на кладенеца си и чакаше да поеме тежкия тулум и да го излее в олука. Той вадеше вода вече от час и повече, а още не беше сварил да напълни двата олука, защото както винаги беше напълнил много котли, кофи и бъкели. Ето и Ибриям Чаушолу прескочи смъкнатия плет на двора си и тръгна насам. „В тая жега няма да отmine, а ще се отбие да пие и той вода“ – помисли си Лютфи. И наистина, още отдалеч Ибриям започна да подига и да оправя с ръка големите си руси мустаци, а Лютфи бавно заизлива тулума. Ибриям пи като от чучура на чешма, после се дръпна настрана и като пъшкеше издълбоко от удоволствие, започна да гали пак мустаците си. Да му каже, че водата е сладка и студена, нямаше защо, приказвано е, затуй Лютфи го попита:

– Какво ново, Ибриям?

– Ново ли? Хванали Мурада. Туй е новото.

– Хванали ли са го? Кога? Къде?

– Ей там го хванали е, в Харманкуюсу. – Ибриям показа на юг. –

Сега слязоха двама войника. Ще го карат при поручика на границата.

Лютфи беше записан – спущаше въжето – и не може да отговори на Ибрияма, пък и това, което чу, го накара да се замисли. Кога се обърна, видя, че Ибриям се отиваше. „Бедният! – помисли си Лютфи за Мурада. – Има да си пати!“ Той метна въжето на макарата и пак се замисли.

Мурад беше чирак на Джалила. Той беше млад момък, широкоплещест, упорит и мълчалив, какъвто беше и господарят му. Зле бяха се събрали – два остри камъни брашно не мелят, но по-голямата беда беше в туй, че Джалил имаше дъщеря. Наистина ергените говореха на присмех, че била много по-руса, отколкото трябва, но Асие беше хубава. А за ергените тя беше недостъпна не само защото баща ѝ беше богат, но защото и тя самата не харесваше когото и да е. Мурад, стройният, мъжественият и мълчалив Мурад, и падна на сърце и тя, въпреки повеленията на закона, му откри сърцето си. Джалил започна да се досеща, започна да се мръщи и да хока без причина Мурада. После му забрани да влиза в двора, да си седи отвън в одаята. Онзи ден пък, съвсем случайно, той сварил Мурада и Асие да си приказват до дуvara. Побеснял от яд, Джалил грабнал едно дърво и макар, че Мурад се прехвърлил през дуvara, той пак успял да го удари. Не беше Мурад човекът, който да прости такава обида. Цял ден той се губи из къра. А вечерта, когато се стъмняваше, стряхата на Джалиловата къща откъм пътя пламна и ако не бяха се случили хора да видят и да угасят огъня навреме, къщата щеше да изгори. В тъмнината бяха видели Мурада да се отдалечава бързо-бързо, направо през къра.

Никой не вярваше, че Мурад ще се остави да го уловят тъй лесно. Той можеше да потъне нейде из Делиормана и завинаги да заличи следите си. Джалил беше отишел в града, за да се оплаче. А ето, че Мурада го хванали. Сварил беше да отиде само на един час оттука. „Защо не е избягал по-далеч? Защо не се е скрил? Кой знае?“ – помисли си Лютфи. Може да не е тъй лесно да идеш много надалеч, когато върху ти тежи магията на такива сини очи, каквито имаше Асие. Сега ще закарат Мурада на границата. И като помисли колко е строг поручикът, Лютфи въздъхна и си каза:

– Бедният! Ще има да си пати!

Лютфи изля тулума и спусна въжето. Той погледна след това към другите кладенци, не можа, по обичая си, да не направи сравнение между тях и своя кладенец, почувства се възгордян и тозчас забрави всичко, което беше си мислил за Мурада.

Наближаваше обяд. Лютфи вече привършваше – двата олука се

пълнеха и се преливаха, пълни догоре с бистра чиста вода. Оставаше само да доде добитъкът. Изведнъж, като се обърна, Лютфи видя, че откъм кръчмата идат двама войници, с бели ризи и бели навои, с натъкнати ножове на пушките си. А между тях – Мурад. Лютфи току-що поемаше тулума. Той забеляза, че войниците и Мурад се отбиха към кладенеца. „Какво мога да му помогна? – помисли си Лютфи. – Нека барем да пие и той малко вода.“ И той почака, като държеше тулума над коритото, без да го излива.

Мурад – какъв пехливанин е той! – идеше прав, с тежки, широки крачки. Не беше нито посърнал, нито уплашен – лицето му си беше същото, мургаво, изгоряло от слънцето, с тънки черни мустачки. Само очите му бяха други – горяха и сякаш виждаха не туй, което беше наоколо му, а друго. И защо сред тая жега той е наметнал и закопчал отпред ямурлука си? Лютфи го погледна и като не смееше да му заговори, кимна му само с глава.

Пиха вода най-напред войниците, а след тях – Мурад. Лютфи го видя, че остана близо до софрата, стори му се, че иска за поседне или да се качи. Повече той не можа да види, защото се обърна да закачи въжето. Изведнъж войниците извикаха. Лютфи погледна: Мурада го нямаше. Двамата войници, и двамата млади момчета, стояха слисани, втрещени. Единият остави пушката си, легна на софрата и като натисна с ръка фуражката си, погледна в кладенеца. Другият хукна да бяга, после се върна и пак извика:

– Скочи! Хвърли се в кладенеца!

Лютфи се разтрепера. Ето какво направи Мурад. И какво стана? Падна ли, или сам се хвърли? Не само Лютфи, но и войниците не бяха видели, както трябва – ясно беше едно: Мурад беше в кладенеца.

Единият войник вече тичаше към поста да обади на поручика. И почти веднага – как се предават тревожните вести, господ знае! – отвсякъде заприиждаха тичешката хора. Мъже, жени, деца. Българи, турци, татари – цялото население на селото. Ясно, хубаво беше времето, а на Лютфи му се стори, че къщите и саплъците сякаш се снишиха като пред буря, а небето като че се дръпна по-нависоко. Гълъбите от горчивите кладенци се разхвърчаха на голям орляк и сред повечето тъмни крила сегиз-тогиз се превъртяваше някое и бяло.

Гъста тълпа гъмжеше вече около кладенеца. Разправяха, викаха, махаха с ръце – пребледнели, изплашени. Софрата на кладенеца не се виждаше, не се виждаше нищо от него. Над човешките глави се издигаше само зелената китка на върбата, с увиснали надолу вейки. Лютфи,

все повече разтревожен, трябваше да отговаря ту на един, ту на други.

Мнозина, особено измежду мъжете, се изредиха да погледнат в кладенеца. Но какво можеха да видят? Нищо. Отначало се виждаха иззиданите стени на кладенеца, после ставаше тъмно и някъде дълбоко се виждаше да лъщи едно търкало вода, голямо колкото една пара. Туй беше всичкото. От Мурада нямаше ни помен.

Още някое време хората викаха високо, разправяха се, после позамлъкнаха и се поуспокоиха. И какво можеха да направят? Трябваше най-напред да дойде поручикът. После да дойде и Кара Хасан, единственият човек, който чистеше тия дълбоки кладенци и се решаваше да се спуща в тях.

Настрана, изморен и отчаян, беше седнал Лютфи. „Какво ще стане сега? – мислеше си той. – Ако се е удавил Мурад, хората няма да пият от кладенеца. Дали се е удавил? Може ли да не се удави?“

Тъкмо за това заговориха наблизко и той даде ухо.

– Аз пък ти казвам, че е жив! – казваше Васил, когото наричаха Звездоброецца.

– Де, де, Василе... – отговаряше му дядо Вичо. – Може ли?

– Аз пък ти казвам, че е жив! – повтаряше Звездоброецът. Той беше възнисьък, тантурест човек, с червено лице и посивели коси. В едното си око имаше беличко – с него не виждаше. Когато гледаше с другото си око, имаше обичай да си поизкривява главата, както правят птиците, като че гледа към небето. Затуй го бяха кръстили Звездоброецца.

– Ти, дядо Василе – започна пак той, – не помниш ли?... Касап Османовото момче като падна в кладенеца. Какво стана? Удави ли се? Нищо не му стана. Щом го извадиха – аз бях там, – и хукна да бяга, да не го бие баща му.

Наоколо се засмяха. Дядо Вичо не вярваше:

– Де, де, Василе... Може ли? Чилияка е като камък – пада. Де ще остане жив? Пада – и туйто...

– Нека си пада. Пак остава жив...

– Де, де, Василе... Може ли?

– Може я! Туй... въздухът в кладенеца е тежък, крепи. Когато падна Касап Османовото момче... беше с едни читени потурки. Те от вятъра, знаеш, се издули и то си пада полека, като че го снемат с ръце. И тоз сега. Мурад, аз като чух, че бил с ямурлука, още тогаз рекох: „Жив е!“

„Дано да е жив!“ – помисли си Лютфи, въздъхна и погледна към горчивите кладенци. Гълъбите се спущаха и кацаха по тях.

– В Каралий – заразправя пак Звездоброецът – има един Пенчо,

луд. Като го прихване, земе че скочи в някой кладенец, намери там някоя тенекия и започне да мери водата – пълни тенекията и я излива, пълни я и я излива. И брои, като че мери жито...

Наоколо пак се засмяха.

– Де, де, Василе... И ти... – все не вярваше дядо Вичо.

– Сетне? – попита някой.

– Сетне... Извадят го и туйто. Нищо му няма.

„Дано да е жив!“ – помисли си пак Лютфи и стана. Идеше поручикът. Настанаха и другите. Едновременно с поручика от селото се зададе стара жена. Тя плачеше, водеха я други две жени. Беше Мурадовата майка. Множеството утихна.

– Мурад! Ох, синко! Мурад! – викаше тя и се мъчеше да се изскубне из ръцете на жените. – Мурад! Мурад! Пуснете ме... Мурад!...

На два-три пъти тя се спущаше към кладенеца, като че искаше да се хвърли. Насила я отведоха настрана. Разчорлена, с изсъхнали вече очи, тя зави ниско, проточено, като че не плачеше, а пееше.

Кара Хасан също беше дошел и беше се приготвил: завързан с въжето през кръста и през чатала, със запретнати крачоли и гол над пояса. Щом дойде поручикът, изслуша онова, което му разправиха, погледна, както бяха направили другите, в кладенеца и заповяда да спуснат Кара Хасана. Десетина мъже се заловиха за колелото – спущаха го бавно, предпазливо. Най-последно въжето се свърши, додето трябваше – Кара Хасан беше стигнал до водата. Всички мълчаха и чакаха. Мина се доста време, което се стори извънредно дълго. Изведнаж тънкото въже, което се спущаше наред дебелото и служеше да се подава знак, се размърда и заигра. Кара Хасан даваше знак да го вадят. Мъжете пак се заловиха за колелото – конят отдавна беше турен настрана. Скоро се показа Кара Хасан. Но що има? Както си беше черен, Кара Хасан изглеждаше зелен. Лицето му беше издраскано и разкървавено.

– Де е онзи? Защо не го извади? – извика поручикът.

– Извадете ме! – с мъка проговори Кара Хасан.

Извадиха го и го сложиха настрана. Кара Хасан дишаше тежко. Бялото на очите му се беше увеличило.

– Казвай де! Защо не го извади? – попита пак поручикът.

– Бе, ефенди... Не ще... аз искам да го извадя, а той, като ме улови, зе да ме души... Не ща... Не ми трябва. Който иска, да влезе – аз не ща!

Тълпата около кладенеца зашумя: Мурад не само беше жив, но не искаше и да излезе. Какъв човек!

Заредиха се след туй какви не опити. Ония, които имаха най-силни

гласове, навеждаха се над кладенеца и викаха на Мурада да се остави да го извадят – да се предаде. Някой предложи да спуснат пак Кара Хасана, но да му дадат сопа: ако не ще Мурад – да удря. После да го върже и да го извлекат. И това не помогна, защото Кара Хасан за нищо на света не искаше да влезе втори път в кладенеца.

По заповед на поручика от кръчмата донесоха едно голямо одеяло. Като го държеше срещу слънцето, поручикът се мъчеше да вкара в кладенеца сноп светлина и да види Мурада. Светлината можа да проникне на малка дълбочина – надолу оставаше тъмно. Тогава, като не знаеше вече какво да опита, офицерът заповяда да кажат на майката на Мурада, тя да го извика. Старата, разбра ли, не ли – доде до кладенеца, извика с плач „Мурад! Мурад!“ и пак поиска да се хвърли. Взеха я жените настрана.

Но ето че откъм селото се зададе млада жена. По вървежа и по снагата се познаваше, че е млада – инак тя беше закрыта с фередже. Тълпата се раздвижи.

– Асие! Асие! – прошепнаха мнозина.

Асие дойде и се спря малко настрана.

– Какво иска? – попита поручикът.

– Иска да повика Мурада. – Васил Звездоброецът дойде и му прошепна нещо.

– Нека го повика – каза поручикът.

Момичето не погледна никого. Качи се на софрата. Залови се с едната си ръка за дирека и погледна надолу. Не мислеше вече да се крие, пусна фереджето. Ония, които не бяха я виждали, можаха да се уверят, че може и да е била много руса, но сега къносаната ѝ коса беше червена като мед, лицето ѝ беше много бяло, очите – сини. Тя се понаведе, смръщи изписаните си вежди и извика, колкото можеше:

– Мурад, излез! Аз те викам... аз... Асие... Асие! Мурад! Аз съм, аз...Асие! Асией!!!

Гласът ѝ кълтеше из кладенеца и слизаше надолу. Тя слезе, отиде малко настрана и се обърна. Гледаше тънкото въже. И всички гледаха, гдето гледаше тя. Миг-два-три – нищо няма. Изведнъж въжето заигра, мъжете с викове затикаха колелото. Асие си тръгна към дома. Тя вървя доста, като че знаеше колко трябва да върви – и пак се обърна: Мурад беше се подал от кладенеца, силни мъжки ръце посягаха да го поемат. Майката пищеше. Асие постоя, погледа, обърна се и си влезе в къщи.

КРАЙ

Източник: Словото

Набиране: екип на abc дизайн, Иван Иванов, Essme или Елина Мирчева

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том трети; „Български писател“,
С. 1977. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7859>]